

POSUDEK K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI

Tomáš Klinka: *Souzení, vůle, chápání. Descartova Čtvrtá Meditace a otázka chybování*

Jan Palkoska, Ph.D.

Název práce dobře postihuje téma, jemuž se Tomáš Klinka věnuje – Descartova teorie omylu, a to zejména v kontextu *Meditací o první filosofii*. Autorovi neuniklo, že samotné Descartovo řešení otázky možnosti omylu, která se v kontextu *Meditací* stává tak palčivou, je co do své litery strukturně poměrně neproblematické a sotva připouští skutečnou kontroverzi. Ve své práci se proto správně soustředí na dvě hlavní linie kritické recepce Descartova řešení: totiž jednak na analýzu a následnou diskusi jednotlivých prvků, které jsou pro toto řešení relevantní (myšlenkových obsahy, poznávací a volní akty, souzení – kap. 2 a oddíl 3.1), jednak na kritickou diskusi epistemologických důsledků Descartovy teorie (kap. 4). V analytické části práce Tomáš Klinka sleduje především cíl ukázat (částečně v opozici ke Gilsonově kritice), že „Descartovy názory nelze označit za nesystematické“ (str. 18). Za hlavní interpretativní tezi práce lze pak považovat tvrzení, že v obecném rámci tzv. epistemického voluntarismu je rozumnější interpretovat Descarta jako zastávce tzv. „pozornostního“, nikoli tzv. „doxastického“ voluntarismu (srv. zejm. str. 36).

Tomáš Klinka ve své práci osvědčuje solidní obeznámenost s relevantními Descartovými texty i porozumění pojmovému rámci, do něhož je zkoumaná problematika zasazena. Výklad je poměrně soustavný, autor se vyvaroval zbytečných tematických odboček. Zřetelná je snaha nesklouznout k pouhému referování Descartových stanovisek, nýbrž zaujmout věcný odstup a jednotlivé aspekty teorie kriticky interpretovat.

Přesto není výsledná podoba práce v některých ohledech zcela uspokojivá. V obecné rovině lze říci, že v textu se průběžně vyskytují určitá pochybení, která ukazují na to, že autor nemá v některých aspektech zkoumané problematiky úplně jasno. Asi právě proto zůstává jeho výklad v klíčových bodech, přes zjevnou snahu, poněkud nepřesný a nedostačující. Navzdory pravidelným (někdy až rozvláčným) shrnujícím resp. úvodním odstavcům není občas zcela zřejmé, proč se v danou chvíli probírá právě ten který aspekt a jakou úlohu hraje v celkovém argumentu. Postrádám rovněž jednoznačnější a rezolutnější pojmenování hlavních důsledků jednotlivých částí výkladu pro hlavní argumentační resp. výkladovou linii. Rezervy má i autorův písemný projev, zejména po stylistické stránce (neobratné vyjadřování).

Konkrétně chci pak upozornit na následující závažnější slabiny:

(1) Mám za to, že autorova diskuse povahy smyslového vnímání a chápání a vztahu obojího k souzení u Descarta (oddíl 2.1) je zatížena konfúzí mezi (a) intelektivním aktem souzení, který je podle Descarta – alespoň čteme-li určitým způsobem tzv. „voskovou meditací“ (*Med. II*) – konstitutivní pro obsah ideje smyslového předmětu, a (b) intelektivním aktem souzení, na jehož základě chápu smyslovou ideu jako reprezentující fyzický předmět, tj. předmět ve „vnějším světě“. Tato konfúze jasně vystupuje v autorově shrnutí rozboru „voskové meditace“: „Při vnímání vosku musíme vykonat jistý akt, jistou aktivitu. Otázkou je, jak tuto aktivitu nazvat. Descartes tak činí pomocí slov ‚akt činění

soudů'. Jde tedy o souzení, *kterým se v tom pravém slova smyslu vyjadřujeme k tomu, zda to či ono ze (...) smyslového světa je takové, jaké je. (...)* Smyslové vnímání se dá přirovnat k udržování určitého obrazu. *Pokud se ale o tom obrazu rozhodneme něco říci,* musíme se spolehnout nikoli pouze na onu smyslovou zkušenost, ale na vykonání určitého aktu, jenž je zde spojen s chápáním a je Descartem nazván aktem souzení (...)“ (str. 21; srv. též poslední větu odst. 4 na téže straně).

(2) Autorovu obhajobu hlavní interpretativní teze („v rámci tzv. epistemického voluntarismu je rozumnější interpretovat Descarta jako zastávce tzv. „pozornostního“, nikoli tzv. „doxastického“ voluntarismu“) považují za neplatnou. Rámcový argument Tomáše Klínky vypadá následovně: „Pokusíme se konfrontovat Descartův voluntarismus v podobě doxastické a posléze v podobě ‚pozornostní‘ s pozicí skepticizmu. Pokud bude skeptická pozice v souladu s jedním z nich, budeme považovat za nepravděpodobné, že by se k ní Descartes přikláněl“ (str. 34). Nejsem přesvědčen, že tento způsob argumentace je ideální při řešení exegetických otázek, ale má kritika míří jinam, a to k premise *minor* Klínkova argumentu. Ta totiž zní, že doxastický voluntarismus je (na rozdíl od voluntarismu pozornostního) se skepticizmem v naprostém „souladu“. Klínka toto tvrzení hájí takto: „Pokud jsme (...) schopni determinovat obsah našich přesvědčení dle naší vůle, pak jsme schopni si utvořit jakákoli přesvědčení. Skeptikova pozice by však byla v tomto případě velmi jednoduchá. Takový člověk by již nemusel shromáždit v mysli dostatek poznatků vedoucích ho k závěru o nemožnosti poznání (...). Stačilo by mu pouze se rozhodnout, že takové přesvědčení je v souladu s pravdivostí a Descartes by nemohl nic namítnout“ (str. 34-35) Je zřejmé, kde se Tomáš Klínka dopouští chyby: citovaná obhajoba premisy *minor* totiž platí pouze pro nejradiálnější verzi doxastického voluntarismu, kdy přesvědčení jsou záležitostí čiré *libovůle* . Doxastickou voluntaristickou pozici lze nicméně smysluplně konstruovat i tak, že příslušné volní akty jsou *regulovány nárokem na pravdivost* : volní akt může být např. regulován nahlédnutím povahy daného obsahu z hlediska přiměřenosti poznávacím schopnostem atp. Tomáš Klínka by tedy pro vyvození své hlavní teze musel navíc prokázat, že Descartes zastával onu radikální a nikoli nějakou umírněnou verzi doxastického voluntarismu, což je ovšem těžko slučitelné koneckonců i s Descartovým řešením otázky možnosti omylu.

(3) Za zmínku konečně stojí poněkud slabá sekundární textová báze práce. Autor sice v *Závěru* zvláště upozorňuje na okolnost, že problematice teorie omylu se přímo věnuje jen minimum komentátorů (str. 39), avšak např. problematika vztahu smyslového vnímání a chápání je jedním z kanonických *loci* descartovského bádání, a právě v tomto bodě se Tomáš Klínka podle mého názoru dopouští chyby, jíž by se při zohlednění sekundární literatury nejspíš vyvaroval (viz níže, bod (1)). Souvisejícím nedostatkem je nešvar citování „z druhé ruky“ a zavádění terminologie, kterou autor zjevně přejímá ze sekundárních zdrojů, aniž by na ně odkazoval (např. ústřední rozlišení doxastický-pozornostní voluntarismus).

Práci **doporučuji k přijetí**. Vzhledem k uvedeným nedostatkům ji **navrhuji ohodnotit stupněm 2 (velmi dobře)**.

